

# DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).  
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.  
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

## Gondolatok Ritoók Zsigmond nézetei felett.

(Folytatás.)

A reformátusok számarányának tipikus csökkenése tény. Széchenyi szerint a túlnépesedés a legnagyobb baj a statusban; legfeljebb csak a finanszminiszter óhajtja azt (ubi propulus, ibi obulus); a természet oekonomiája dolgozik itt aztán a túlnépesedés meggátlására. Köszönöm szépen. Hogy a római katolikusoknál s más felekezeteknél mutatkozó plus a mi minusunkkal legyen kiegyenlítve: ebbe az oekonomiába — még ha helyeslem is esetleg a túlnépesedés iránt táplált aggodalmat — semmiképen sem vagyok belenyűgödvé s helyesnek tartom, ha valaki kutatja itt az okot és curát.

1. Irónk a reformátusok számarányának tipikus csökkenését helyesen a propagatív erő csökkenésében keresi. A természetes szaporodás száma (= a születésekből leütve a halálozásokat) — prosperitáts-ziffer — a népesség fejlődésének egyik legfontosabb mozzanata. Itt megint több altényező összefonódása az ok s hogy mennyi irható egyiknek másiknak rovására: nem tudjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy sem általában a halálozási arányban — a mely ránk reformátusokra kedvező — sőt még különösen a gyermekhalandóságban sem kereshető, mert bár hazánk prot. gyermekhalandósága sokkal rosszabb képet mutat Európa prot. államainak arányszámainál, mégis hazánkban a reformátusok gyermekhalandóságának arányszámai jóval kedvezőbbek, mint a r. kath.-ok arányszámai, a mi azt mutatja, hogy a már megszületett gyermeket valószínűleg jobban gondozzák a ref. szülék. Hanem kereendő a természetes szaporodás csekély volta a csekély születésben, a propagatio csekély voltában és . . . az egy gyermekrendszerben. Több tényezőnek összetalálkozása az égnek ezen haragja rajtunk! „A ki a nemzeteket fenntartja és az embe-

reket tudományra tanítja: nem büntet-e?“ Mélyebb itt a causalitás, mint gondolnók.

Hogy egyéb tényezőkön kívül mennyi szerepet játszik itt a szegénység, mennyit a bűn: ismét nem tudjuk; de hogy mind a kettő lényeges szerepet játszik és hogy a kettő egymást táplálja: az bizonyos. A bűn ellen küzdeni az egyház és első sorban a *lelkészek* feladata mindenütt, a hol csak árthatunk a bűnnek. Mellesleg megjegyezve ma nagy hatalom itt a népies sajtó is művészi kezekben. De denique a feladat a lelkészekre vár. A szegénység ellen is küzdhet az egyház közvetlenül a szeretet munkája által, közvetve pedig a demokratia diadalra emelése által. A szegénység, a nyomor csak symptoma, épen mint az alkati bajok kiütései. Orvosi műszóval élve nemcsak a baj helyi kezelésére, hanem főleg annak általános kezelésére kell gondolni, hogy a symptomák gyérebbek, gyengébbek legyenek. Nem annyira arra kell törekedni, hogy minél több legyen a kórház, börtön, bölcsőde, lelenház, szeretetház az anyagi és erkölcsi rokkantak számára, hanem inkább arra, hogy a rokkantak száma gyérüljön. És ezt a demokratia útjának egyengetésével érhetni el, hogy az emberek értelmi és erkölcsi ereje érvényesüljön a közjóra, ne a vagyon és születés. És ez a feladat a világi elemre vár.

2. Egy eredetre vihető vissza a kitérés és reversalis: a meggyőződésen alapuló hit deficit-jére. Itt tehát már határozottan adva van a baj oka, tehát a cura is, a mi nem más, mint a vallásos igazságoknak elmélyítése, meggyőződéssé érlelése a lelkekben. Más európai országokban a protestántizmus nyer a katholicismus kárára. Csak minálunk legyen megfordítva? És itt első sorban ismét a *lelkészekre* vár a magasztos, de nehéz feladat; másodsorban nagy feladat vár az iskolákra is az ev. ref. oktatás-nevelés intenzívebbé tételére is és e cél elérésére sürgősen

kivánatos az Irónk által tervezett tanítónöképző-intézeteink felállítására. De harmad sorban feladat vár a világi elemre, sőt minden liberalis gondolkozású magyar polgárra a demokratikus eszméknek ev. ref. egyházunk javára diadalra juttatásában. De erről bővebben szölok legvégül.

3. Hazánkban nagyon fontos a felekezeti és nemzeti egység egymáshoz való viszonya is. Az unitarismus után az ev. ref. vallás a legmagyarabb vallás. Kétszeresen fontos tehát előttünk felekezetünk lelkészi állásainak a nemzeti területen egytől-egyig fentartása és erősítése. Ezt Irónkkal egyértelműen magam is hangsúlyoztam volt 1895-ben kiadott Templomi Beszéd c. művem végéhez illesztett s a ref. egyház teendőit vázlatban feltüntető értekezésemben a 212-ik lapon. Tehát itt is a *lelkipásztor kérdés* lép előtérbe. De itt már szerep vár az államra is a ref. iskolaügy erős felkarolásával magyar nemzeti érdekből. Nagyon életre való praktikus gondolatnak hiszem a missiói lelkészeknek Irónk által contemplált nevelését s alkalmazását is, a mit 1881 óta úgy tudom favorizál is az egyház-egyetem a közalap terhére s tudtommal ez az ügy eddig inkább emelkedőnek mondható.

\* \* \*

Szemlélődésünk területének már eddig bejárt s felkutatott része arra tanít, hogy a *lelkipásztorokra* vár a munka neheze átmeneti

korunkban. És Irónk ítélőképessége — szerintem — ott culnimál, mikor azt mondja, hogy „itt vár reánk a munkásság dereka. Itt rakjuk le egyházunk jövő épületének alapjait s itt rakjuk fel a tetőzetét.“ Valóban a jövő lelkipásztorain fordul meg minden. A lét vagy nem lét kérdése *es!* Következőleg a lelkipásztorokat kell *szellemileg, erkölcsileg* és *anyagilag* minél erősebbé *nevelni*. És e 3 irányú nevelésnek harmonikusnak kell lenni az egyes ember nevelésének analogiájára. Minden ember a világra hoz bizonyos mennyiségű szellemi, erkölcsi és anyagi (testi) életerőt, tőkét, a mit egy bizonyos pontig ki lehet és ki kell fejleszteni. Csak bizonyos pontig lehet kifejteni és csak gradatim, mert ellenkezőleg tönkre teszszük a tőkét. P. o. a testi erőt cél és okszerű életmód és testgyakorlatok gyönyörűen fejlesztik bizonyos pontig, azontúl azonban hiába erőlködünk, mert a túlzás ronszólag hat a szervezetre, a szívet, tüdőt stb. megtámadja. Így vagyunk a szellemi és erkölcsi capacitással is. Előbbinek túlzása agylágyulásra, utóbbinak túlzása rajongásra vezet.

Micsoda életkorban éri el valaki erőinek legmagasabb fokát, meddig képes azon a fokon megmaradni: ez nemcsak a nevelés mikéntjétől, hanem az egyéniségtől is függ. Magamon még egészen irányadó tapasztalati megfigyelést nem tehettem, koromnál fogva, hanem annyit bizo-

## TÁRCA.

### Urvacsorai énekek a XVI. századból.

Szegedi Gergely reformátor és énekköltőnek Debrecenben az 1569. évben Komlós András nyomtatásában megjelent énekeskönyvének felfedezése (1892) az eddignél tisztább világot vetett a XVI. századbeli hazai prot. énekgyűjteményre. E régi ép énekeskönyv zsoltár-átiratai, a himnuszok és énekek tartalmuknál fogva igen értékesek, mert azok közül nem egy tájékoztatást nyújt az akkori egyházi állapotok, az egyházi tanbeli felfogás, sőt a politikai világ eseményei felől. Ezen kívül a tartalom, az énekek külső formája, különösen a versfők és utolsó stróphák több ízben biztos tájékoztatást adnak a szerző és iratási körülmények, így a XVI. századbeli egyház-irodalmi állapotokra vonatkozólag. Valóban köszönet illeti meg magyar ref. egyházi részről a tudományos akadémiát, hogy e régi énekeskönyvet 1893-ban facsimil kiadásban kiadta s ezzel hozzáférhetővé tette a tudományos vizsgálat előtt.

Az énekeskönyvvel mostanában behatóbban foglalkozván, az abban foglalt *tíz urvacsorai énekre kívánok ezúttal reámutatni!* És hogy az alább közlendők annál tisztább történeti világításban álljanak előttünk, ki kell emelnem az énekeskönyv kiadójának, Szegedi Gergelynek életéből debreceni tartózkodása, itteni lelkészsége adatait.

Történeti adatokkal igazolható, hogy Szegedi Gergely az 1557. év végétől 1562-ig Debrecennek egyik lelkésze

volt. Miután Kálmáncsehi Sánta Márton megnyeri a reformáció ügyének,<sup>1</sup> Bod Péter szerint<sup>2</sup> Genfben, majd 1556-ban Wittenbergben tanult. Külföldről hazajövet 1557. nyarán Eperjesen és Kassán fordul meg s predikál, közelebről Kassán lelkészkedik négy-öt hónapig. Itt éri a debreceni tanács 1557. dec. 21-én írott levele, mely közvetlen Kálmáncsehi S. Márton halála után kelt, melyben felajánlja neki a megüresedett papi állást.<sup>3</sup> Azt el is fogadja. 1561. év Lucia napján (dec. 13.) Debrecenben Keresztes Antal Tamás hitvallástétele alkalmával, mint egyik helybeli lelkész-tanu szerepel.<sup>4</sup> A következő évben lát napvilágot a debreceni hitvallástétel, melynek 1562. aug. 27-én kelt, Nemeti Ferenc tokaji várkapitány-

<sup>1</sup> A kath. hitről áttérése idejét, körülményeit részletesen nem ismerjük, némi tájékoztatásul szolgál erre vonatkozólag Sz. G.-nek 1557-ben Wittenbergben nyomtatásban megjelent, Petrovics Péterhez intézett üdvözlő levele. „Ebben a levélben Sz. Kálmáncsehit Petrovics püspökének nevezi s az ő tanulmányait elősegítő Maecenásának vallja, de egyszersmind örökös háláját nyilvánítja Petrovicsnak azért a váratlan s nem remélt jótéteményéért, melyet vele nemrégén Beregszászban az ő atyai Maecenásának közbenjárására éreztetett.“ Szilády Á. tanulmánya „Sz. Gergelyről s ennek énekeskönyvéről.“ A facsimil-kiadás végén.

<sup>2</sup> Magyar Athenas 254. l.

<sup>3</sup> Tört. Tár 1890. 176—179. l.

<sup>4</sup> Révész I.: Figyelmező, 1873. 50. l. A tanuk „Veres András udvarbíró, Szokoli Balthazar vármegye Vice ispánja Szabolesban, Kutasi István, Keresztes Antal, Albini György, Peterdi Tamás — Benedek deák, Gergely pap debreceni plébános, Somogyi Péter pap püspök, Gál pap, Miklós pap, Szentgyörgyi Balázs deák debreceni főbíró, Gergely deák, Nagy János, Nyíró János, Szakmári Ferenc deák“ stb.

nyosnak mondhatok, hogy ha lélkem mai fejlettségi állapotát összehasonlítom a 10 év előtti állapottal: oly haladást látok, a minőnek lehetőségéről én őszintén megvallva, nem álmodtam ezelőtt 10 évvel, pedig akkor ugyancsak bővebben voltam az álmoknak, persze ébren. Azonban azt is tapasztalom így utólagosan és pedig fájdalmasan tapasztalom, hogy sokkal többre érhettem volna és sokkal rövidebb úton, ha *vesérkés* intézi vala haladásomat. Így sok időt vesztegettem el haszontalanságokra, sok megkezdett munkát félbehagytam másba kapva. Azonban „bármily bolondul forr a must; azért bor lesz belőle“, mondja a Göthe Faustja. Azt hiszem, hogy ez a haladás aztán az évek szaporodtával visszas arányban fogyni fog, de absolute mégis nő bizonyos fokig.

Meddig terjed ez a bizonyos fok? Rendkívüli embereknél egy Göthénél, Kossuthnál rendkívül sokáig, még a 60-ik életéven felül is. Göthe, Kossuth még a halál előtt is szellemének varázshatalmával fénylett. Átlag-embernél azonban — úgy hiszem — egészen a 60-ik életévig megvan a haladás lehetősége. Vajha tovább terjedne! A földi világnak mennyei szent titka marad így szentnek, ismeretlennek, a mi ama magas, erős lelkek előtt plastikusan, fényesen bontakozott ki. Azonban épen ez a kurta idő int, hogy addig dolgozzunk, míg a haladás napja süt reánk. Ezt

tenni hatalmunkban van és kötelességünk, mert a nap 12 óráját senkinek sincs hatalmában megtoldani, sem abból elvenni nem szabad.\* Csak az a baj, hogy nagyon sok ember azért nem halad, azért marad hátra, azért mond le teljesen az önképzés munkájáról, mert *azt nem tudja, merre menjen, micsoda ösvényen induljon?*

És itt őszintén megvallom — megvallottam már 1895-ben fent idézett művem 208. kk. lapjain — theologiai nevelésünknek nagy fogyatkozásait látom. Azóta ezen vallomásomat még jobban megerősítették a lefolyt idők, események és most Irónk ítélete. Az ifju jól-rosszúl hallgatja s egynehány nap alatt betanúlja a studiumokat. A vizsgákat jól-rosszúl lerakja s azután adieu iskola s fájdalom nagyon sokszor adien tudomány! megyen krumplit ültetni a Nyirbe vagy gyüjteni az Alföldre, hogy gyermekei tisztességesen nevelkedhessenek fel és élete végén neki magának is jól essék egy kis dolce far niente. Élete végén nyugdíj hiányában oda vénül a gyülekezet nyakára. A mi autonomikus, gyönyörű szép, a mai időben rendkívüli szabadságot engedő, de rendkívüli türelmet, szeretetet, tapintatot is kívánó adminisztrációnk járom lesz neki, a mitől megkérgesedik s bizonyos méla keserűség lesz az uralkodó szín hangulatán. Nem általánosítok. De láttam ilyen alakokat. S a mit egész

\* In. 11. 9. 10.

hoz intézett ajánló levelét Szegedi és Méliusz, mint „a Debreceni Egyház Lelkipásztorai“ írják alá.<sup>1</sup> Ez adat egyszersmind az utolsó egykori helyi adat debreceni működéséről. Megerősíti, mint majdnem egyidejű adat, debreceni papszkodására vonatkozó állításunkat Gönczi György debreceni lelkész, ki 1586-ban a Félégyházi Tanács új-testamentomának előszavában ekként sorolja el Debrecen XVI. századbeli prot. papjait: „Itten az kegyelmetek városában peniglen legelőször Bálint papot, kit Török Bálint Pápáról alá hozott volt, annakutánna Radán Balázst, ki Berekszászban martyromságot szenvedett, Sánta Márton, Szögedi Gergelt, Gál papot, Mélius Pétert, Szikszai Bálintot, kik közt nem utolsóbb, sem haszontalamb volt az Félégyházi Tamás is, támasztotta az kegyelmes Isten.“ Ezek nyomán világos, hogy Sz. G. csakugyan a mondott időben Debrecen egyik papja volt, 1558. évtől fogva munkatársa ugyanott Méliusz Juhász Péternek.<sup>2</sup>

Kálmánesehi Sánta Márton és Méliusz Péter kálvini álláspontja az egyháztörténelem lapjain nyilván ismeretes. Kálmánesehi volt az, kinek reformatori buzgalma és puritán eljárása 1554-től kezdve Debrecenben nemcsak felszínre juttatja, de részben diadalra is segéli a kálvinismus ügyét. Ő szítja fel Erdély földjén a kálvinismus iránti érdeklődést. Kálvini reformatori működése feltartoztatása céljából tartatott az 1557. évi kolozsvári zsinat, melyen azonban ő „betegségtől akadályozva“ („adversa

valetudine praepeditus“)<sup>1</sup> nem jelenhetett meg. Ugyanez évben bekövetkezett halála után Méliuszban talál hasonló szellemű és lankadatlan buzgóságú harcosra a kálvini irányzat s az ő következményekben nagy horderejű munkássága nyomán tényleg meg is szilárdul Debrecenben és környékén.

Szegedi Gergely énekeskönyve kiadása évében (1569) Kálvin elveinek hódol már Debrecen, a tiszai részek, Méliusz egész superintendentiája a Marostól a Tisza felső folyásáig, sőt Tiszáninnenről a zempléni, abaujvári, horsoi egyházmegyék.<sup>2</sup> *Az idők vallási szellemének és irányzatának hatása meglátszik az énekeskönyvön.* Eltérőleg a vele majdnem egyidős Huszár Gál-féle énekeskönyvtől (Komjáthi, 1574). Szegedi énekeskönyve egybeállításában, a zsoltárok és énekek egybejűtésében szigorú eljárást követve, nem hódol a pápistás szokásoknak, istentiszteleti rythusoknak: antiphonák, passiók, lytániák — melyektől hemzsegnek a XVI. és XVII. századbeli énekgyűjtemények — nem foglaltnak énekeskönyvében. Legfeljebb a zsoltárok és énekek feliratában a latin szövegű, kath. használatú dallamokat jelöli meg, melyeken azok éneklendők.

Énekeskönyvének darabjai *tartalmi szempontból* is kálvini álláspontot tükröznek vissza, meglátszik ez az ünnepi énekeken, s úrvacsorai énekein.

<sup>1</sup> Lampe—Ember: Hist. Eccl. Ref. in Hung. et Transylv. Lib. II. pag. 110.

<sup>2</sup> Ezen egyházmegyék is részt vesznek a Tisza jobb partjáról az 1567. évi debreceni zsinaton. L. a Helv. conf. II. 1755. évi kiadásában az előjáró beszédet. Nyomtatta Páldi I. Kolozsvárott 1755.

<sup>1</sup> Kiss Áron: A XVI. sz.-ban tart. magyar ref. zsinatok végzései. 73—76. l.

<sup>2</sup> Révész I.: Méliusz P. emlékeztet. 12. l.

életén át épített: életének utolsó 5 esztendeje lerontja és az utód kaphat olyan hagyatékokat, hogy tapasztalatlan, ember ismeret nélkül szűkölködő fejének hajszálai égnek meredeznek s kezdi nem ott, a hol elődje elhagyta, hanem igen csak ott, a hol elődje kezdette.

Mi az oka mindezeknek. Mi az oka, hogy az életbe került lelkész abba hagyja az önképzést? A nyugdíj-intézet hiánya is. De mindenek felett az, mert nem volt, a ki felismerte volna benne az embernek egyetlen drágaságát, az isteni képet: az *egyéniiséget*. Az előadásokon a hallgató lelkének totalitása passiv. A rigorosumon volna activ, de itt ugyan nem nyilatkozik meg egyéb tehetség, csak a memoria, elfűjja a feleletet szépen, akár egy automata s aztán passírt, eminens és az életben? . . . bizony ottan-ottan szekunda! Miért? Azért mert csupán a memoria volt a vizsgák előtti napokban gyakorolva, néha felesleges ballasttal is terhelve. Nem azt mondom, hogy ez nem szükséges. Feltétlenül szükséges. De nagyon szerény részét teszi az egész nevelésnek.

De miféle csuda hát az a nevelés? Ilyenformának hiszem. A püspök közvetlen felügyelete alatt, olyan professor vezetése mellett történnék, a kit tanítványai tudományáért, szerencsés átadó képességeért, rokonszenves (nem népszerűség-vadászó) és nem drei Schritt von Leib modoraért kiválóan szeretnek — mint a tanítványok Jézust

— a ki tanítványait lassanként magához nevelné fel *barátaivá*, ilyenformán beszélvén hozzájuk a tanuló pálya végén: „nem mondalak többé titeket szolgálóknak, titeket pedig mondalak barátainknak: mert mindeneket, a melyeket hallottam az én Atyámtól, megjelentettem néktek“.\*

Ez a professor-nevelő, ez a *mester* folytonosan szemmel tartaná az ifjakat, főfeladatának tartván, hogy ítélő tehetségével, mesteri intuitiójával felismerje minden egyes tanítványában a különböző „lelki ajándékokat“, az egyéniiséget, az egyéniiségnek domináló vonását, az egyikben a memoriát, a másikkban a szárnyaló képzeletet, a harmadikkban az akarat feszítő erejét, a negyedikben a logika analysáló vagy synthetikus hajlamát, ötödikben az intuitio fényét, hatodikban a combinatív divináló kapacitást, hetedikben az erős ítéletet (azután meg a temperamentumoknak tonusait) valamint ezeknek a végtelenig való társulásait, vagy ép ezeknek szerencsés ritka, ritka találkozásait, a gyémántot, a lángészt és mind-egyiket ez Isten által megpecsételt egyéniiségnek megfelelőleg vezetné, salakjaitól csiszolná harmonikus fejlődésére ügyelve, irányt adna — mint Jézus övéivel tett — szóval az életre nevelné, a küzdelmes életre, hogy mire az iskolából kikerülne: az élet kész, erős, határozott egyéni-

\* In. 15, 15.

Mielőtt azonban épen e szempontból az énekgyűjtemény úrvacsorai énekeit tárgyalnám, szükség fel-  
említeni, hogy az énekeskönyv Szegedi Gergelynek nem eredeti műve, ő csak egybegyűjtötte az 1569. évben már ismert, közhasználatban levő énekdarabokat s az 1562. évi énekeskönyve kiadása nyomán<sup>1</sup> a gyűjteményt a maga és más egykorú szerzők (Méliusz, Németi Ferenc tokaji várkapitány, Szegedi Kis István, Sztárai Mihály) énekeivel gazdagítva és gondosan kijavítva — „emendálva“ — kiadta. A 116. laptól a 141. lapig közlött tiz úrvacsorai ének közül csak egy Szegedié, egy Batizi Andrásé, egy Sztárai Mihályé, a többi ismeretlen szerzők művei.

Nézzük közelebbről ez úrvacsorai énekeket! Az első háromnak ezt adja közös címül: *As Ur Vacsora Osszogatásanac Ideien eneclendeo Isteni dicseret*. A cím nyilván megmondja az alkalmat, melyen azokat énekelték, t. i. *úrvacsoraoosztás idején a közönséges istenitisztelelet alkalmával*, épenúgy mint a mostani ily tárgyú és alkalmú énekeket. Feltevésemet megerősíti Melotai Nyilas István 1621-ben Kolozsvárt megjelent ágendája, melyben „Az Ur Vatsorájának ki-szolgáltatásának Módjá“-t épen debreceni forma szerint adván, így ír: „El-végezvéen a Tanító a *Prédikáziót* (könyör-

gésű), a Prédikáló székéből így szóljon“ stb.<sup>1</sup> Ime tehát 1621-ben, mely időt nem nagy időköz választ el 1569-től, nyilván megvan épen a debreceni ref. istenitiszteleletben az úrvacsora kiosztása alkalmával az azt megelőző ünnepi istenitisztelelet, s annak központja a prédikáció.

Kanizsai Pálfi János, a XVII. század első felében dunántúli ref. superintendens feljegyzése egyházkerülete jegyzőkönyvében a Bethlen Gábor fejedelem és több prot. főurak jelenlétében tartott pozsonyi istenitiszteletről és úrvacsora kiszolgáltatásról 1619. év dec. 26-án, az úrvacsora kiszolgáltatásának ezen lefolyása mellett bizonyít. „Az Urnak szentséges vacsoráját Krisztus szerzése s az apostolok és ős ker. egyház gyakorlata szerént, én Kanizsai Pálfi János, az Urnak igen méltatlan kicsiny szolgálója, közönséges használatban levő valódi kenyérrel kiszolgáltattam. Ezt egyházi beszéd élözte meg a Krisztus emberi természetének valódiságáról s az isteni természettel való igazi egyesültségéről“.<sup>2</sup>

Ez énekeknek tartalma is igazolja azoknak ily alkalmi használatát, mind a háromban ez alkalomnak megfelelő gondolatok: az emberi bűnösség, a kárhozat, az isteni kegyelem, a Krisztus elküldetése és a *sakramentomokról a kálvini értelem* nyer kifejezést.

Barla Jenő.

(Vége köv.)

<sup>1</sup> E kiadás példányai közül egy sem maradt fenn, arról csak az 1602. évben Debrecenben megjelent Gönczi F. György-féle énekeskönyv előszavából tudjuk, melyet Szilvás Ujfalvi Imre debreceni tanár írt, hogy ez „csak igen rövideden, ezelőtt negyven esztendővel nyomtatattott a debreceni typographiában.“

<sup>1</sup> A kezeim közt levő Melotai agenda Kolozsvárt 1755. évben jelent meg Páldi I. kiadásában. Közölve van benne Melotai 1621. Kis-Aszszony Havának 23-ik Napján írt előszava.

<sup>2</sup> Révész I.: Figyelmező 1871. évf. 67. l.

séget kapjon és ne marionettet, sem pedig ferdén nőtt nyakasságot.

Igy nem történhetnék meg — hogy frappans példát említsek — hogy olyan gyémánt, mint Csokonai, a magyar nemzet és reformatio örök siralmára „a ceremóniás törvények“ (Domby Márton szavait használva) és egy professornak brambarbas jelleme miatt a nagy érzékenység, a dac és elbizakodás lejtőjére lépjen, helytelen erkölcsi irányba csapongjon, vakon rohanjon tragikumába s a Péceli szavai szerint „leugorjon a hálok közé“, a melyek elnyelték. Ama nevelési rendszer mellett az iskolából kikerült ifjú is úgy bána az emberekkel, a mint ő vele bántak, olyan tulajdonságoknak birtokába lenne már előre, a miket különben hosszas és fájdalmas tapasztalat árán szerezne meg, ha ugyan megszerezne.

E mellett filosofikus, sociologikus és jogi ismereteket közölnék az ifjakkal, hogy az embert ne csak ég fordult, hanem az anyag közé szorult oldaláról is ismerjék, értsék meg és öntudatosan bánjanak vele és megismerjék, megértsék elfogulatlanul Jézust a tökéletes embert, mert a ki az embert nem ismeri, Jézust sem ismeri, a mi végre ezenkívül erős kedvet gyűjtanék a bibliai theologiai s exegetikai ismeretek búvárlására is, a melyek az üdvoekonomia tényeinek, eszméinek történeti lépcsőzetes fejlődésére, valódiságának szinmeggyőződésére érlelésére, tehát vallásos meggyőződés keltésére a theologiai tudományok mai állásán a lehető legjobb eszközök, a melyek nélkül a dogmatika hajuknál fogva előrangatott locusainak száraz erőszakolása, élvezhetetlen mixtum compositum. És erősen hiszem, hogy a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság is sokkal jobb erőben lenne, ha bibliai, theologiai és exegetikai eredeti jó munkák jó fordításaival, vagy esetleg e nemű eredeti magyar tudományos munkák megjelenésének segítségével is foglalkoznék. Ha látná a publikum, az ifjúság, mily gyönyörűsége mező ez: kedvet, lelkesedést kapna nem a predikációs bibliothéka, hanem a szentírás igazságainak megszerzéséhez: új élet indulna meg a magyar prot. lelkészi karban, a népben és magában a prot. irodalmi társaságában is. Ám tessék megpróbálni.

Ez az irány szülne újjá igazán bennünket, hogy a mi legfontosabb, legszükségesebb munkánkat *Isten igéjének hirdetését* nem mondom, hogy „a kor és események szinvonálára emeljük“, sem hogy „gyülekezetünk szükségleteinek megfelelőleg“ szállítsuk alá, mert ezek csak 3-ad, 4-ed rendű „szükségek“ lehetnek — ha ugyan lehetnek — hanem igenis, hogy Isten igéjének hirdetését emeljük Isten igéjének, a szentírásnak szinvonálára. Ugy-e bár ez a legelső, a legtermé-

szetesebb, a legnagyobb szükség. Hogy Isten igéjének hirdetését a szentírás szinvonálára emel-hessük: szükséges jól ismernünk a szentírást, az abban átvonuló egyetlen nagy conceptiót, az Isten üdvoekonomiáját; hogy ezt ismerhessük, szükséges, hogy a szentírás erdejében ne botorkálva járjunk, hanem biztosan ismerve az útakat, mert különben vak vezeti a világtalant; szükséges, hogy az igehirdető határozott, higgadt, biztos ítéletet tudjon tenni a felől, hogy mi abban a szentírásban az emberi, mi az esetleges és mi az isteni, az örök; hogy az egyes szent írók szavait, sőt magokat az egyes szent írókat úgy tudja megítélni, mint a kik csak egy-egy láncszemei az üdv-igazságok lépcsőzetes tisztulásának, Isten országa fejlődésének stb. stb. — különben nem ment az igehirdető a botlásoktól.

Ehez azonban *conditio sine qua non* a szentírást eredeti nyelvein ösmerni és olvasni a gyakorlati életben is; szükséges, hogy az igehirdető kész határozott egyéniséggé legyen nevelve, szükséges, hogy a szentírás búvárlásához meg legyenek a maga eszközei, könyvei s mivel magyarul — fájdalom — ilyenek egyelőre nincsenek: szükséges tehát legalább egy európai nyelven való olvasás, — a több nyelven olvasás még jobb; azért a végzett növendéktől kétséget kizáró bizonyítékot kellene beszerezni e képességről, mert már a gyakorló lelkészi pályán nyelvet tanulni egyéb gondok miatt nehéz s inkább csak kettős papságban lehet. Azok a könyvek drágák, tehát megszerzésökhöz pénz kell, azok a könyvek olyanok, hogy higgadt tanulmányozásukhoz ész-töredelem, hulló verejték, tehát elszántság, acél-akarát, tudmányszeretet kell, a mit csak a lángoló lelkesedés nevelése adhat meg bent az iskola falai között. És kell még egy: szabad idő, a mit meg ismét a gyülekezet és család anyagi gondjaitól való mentesség ad meg. Igy hirdettetének tisztán — emberi beszédbeli bölcsesség által meg nem elegyítve — Isten igéje. Igy válnék meggyőződéssé igehirdetőnek, hallgatónak lelkében. Igy lenne annak maradandó hatása. Más processusa ennek nincs és a dolog természeténél fogva nem is lehet. Hiszen nincsen is tán egy igehirdető sem, a ki ne erre a maradandó hatásra törekednék.

De hányan elégnek tartják az alábbi módokat. (Nem szemrehányás, nem praeceptoroskodás akar ez lenni, hanem az igazság kipuhatólása saját jó felfogott érdekünkben). Betanulni a mások beszédeit, a mások meggyőződéseinek járszalagján járni s bukdácsolni hol erre, hol arra; s e hiányokat a mennydörgő, olvadékony, siró bari-tonnal, kathedrai kirohanásokkal foltozni: ez — megengedem — kelthet momentan hangulatot,

bámúlatot a fúvolázó vagy zengő bariton iránt, de semmit egyebet. Ez még csak nem is abc-je az igehirdetésnek. Vagy mások kész beszédeiből compilálni, hozzá poetai vagy oratori flosculusosokat adni, „a szónoklat szabályai szerint“ mind- ezt összeállítani és elszavalni: ezt mindenki megteheti — tehát nem theologus is — a ki 12 iskolát kitanúlt s néhány jeles egyházi szónokot és világi poetát s néhány szónoklattant végig forgatott. De ez még az igehirdetés abc-jének csak a legeleje.

Az abc az a processus, a mit fentebb vázolni próbáltam. Azt az abc-t követve igaz, hogy a fiatal igehirdető írása kezdetben dadog, selypit; a tartalom küszködik magával és az alakkal is, hol az egyik, hol a másik kerül alúl, de denique mégis Isten igéje szól. Később azonban a beszéd a tartalom elmélyülésével és az alak biztosságával a tartalom és alak összhangjává varázsolódik, majd a tartalom erejét, gazdagságát alig-alig bírja az alak sasszárnya is és előáll a fenség, a hol azonban egy-két fokkal mindig innen kell maradnunk a legfelső foknál úgy írásban, mint előadásban. Még a színpadon is útálatos a túlzó színész. „A természet szerénységét át ne hágd! A szenvedély valódi zuhataga, szélvészé között is bizonyos mérsékletre kell törekedned. Oh a lelkem facsarodik belé, ha egy tagbaszakadt fickót hallok, hogyan tépi foszlánynya, csupa rongyokká a szenvedélyt, csak hogy a földszint állók füleit megrepessze és heródesebb Heródesnél“, mondja Shakspere. Hát még olyan szent helyen, a hol magának a szent Istennek igéjét hirdetik, hogyne kellene levetkezni mindenféle hiúskodó allure-öket és hogyne kellene követni a szent természetet, annak titkos báját, fenségét.

Nekünk reformált igehirdetőknek, a kik mindent Jézustól kérünk és várunk, eszményünk a legtökéletesebb előadó, igehirdető lehet csupán: Jézus! Ez, hogy a hallgató felejtse el, hogy előadó művészszel áll szemközt és felejt-hetetlen legyen előtte az, a mit neki elé adtunk. Ez lehet az előadás tökélye, ha ugyan valaki ide bír emelkedni. Ez az egyetlen nagy méltóság, a mely nem úgy tanít, mint az írástudók. Erre mondhatták az emberek: soha ember nem szólott úgy, mint ez. Ezt azonban csakis a meggyőző isteni tartalom birtokában lehet megközelíteni, mert csakis az isteni tartalom birtoka szülhet saját meggyőződést és egyedül a saját meggyőződés nem folyamodik a hiúság alakosságaihoz, bábjátékához. Az isteni tartalmat és meggyőződést pedig Isten kegyelmén kívül verejtékes munka és tudományszeretet által nyerhetjük meg. Ezt felébreszteni a nevelés feladata és pedig a mondott módokon. Nevezze aztán az ember

e nevelést seminariumnak, menjen külföldi tanulmány-útra példáulért (szigorú kritikával): az a dolog érdemén nem változtat, azon t. i. hogy ezt meg kell kezdeni mielőbb, mert ez a mi jövőnk alapja.

*Csánki Benjámín.*

(Vége köv.)

## TANÜGY.

### A tiszántúli egyházker. tanáregyesület közgyűlése.

(Julius hó 4. és 5-én.)

E b. lap tudósítása szerint Hódmező-Vásárhelyen tartatott meg. Sajnos, hogy tagjai nem nagy számmal jöttek el városunkba, melynek egyik legkiválóbb nevezetessége épen a teljesen modern berendezéssel tervezett kiválóan szép épülete a főgymnasiumnak. Az érkezés estvéjén ismerkedés volt a nagy vendéglőben, mely a szokásos kedélyességgel hozta össze tanügyünk munkásait. 4-én reggel a választmányi ülés bevégeztével, 9 órakor a helybeli lelkészi kar s az összes tanárok az ótemplomban gyűltek össze rövid istenitiszteletre, melyen a főgymn. vallásánára imádkozott. Az Ur segedelmét és áldó kegyelmét kértük itt egybegyülekezésünk munkájához. S az ima főlemelő hatása alatt kezdtük meg aztán tanácskozásainkat a tágas rajzteremben.

Egyesületünk derék elnöke megnyitójában meleg hangon újítja fel néhai Klamarik János államtitkár emléket és megkapóan ismerteti az ő kiváló érdemeit prot. középiskolánk fejlesztése, államsegélyezése, valamint a felekezeti tanárok országos nyugdíjintézetének létesítése körül. Majd reá mutatva tanári állásunk anyagi és erkölcsi biztosítékának az államsegélyek és felekezetünk fentartótestületeinek újabb áldozatkészsége által lett megerősödésére, azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a prot. iskola fényes múltjához méltóan fogja teljesíteni nagy hivatását. Ezután nyomban üdvözli a helybeli lelkészi kart és városunk képviselőjét, mint a kiknek jelenléte azt symbolizálja, hogy ref. egyházunkban az iskola az egyház testéhez tartozik és hogy a tanügy nem felekezeti, hanem köz ügy.

Üdvözlését e nagy egyházunk képviselőjében és nevében nt. Szabó János esperes, elnök-lelkész úr vizsazonzza, örömet fejezve ki, hogy az egyház kebelében üdvözölheti tanári egyesületünket, mint a melynek tagjai első sorban hivatvák a nemzeti nevelés, a tudományos műveltség érdekeinek s ezzel egyszersmind egyházunk érdekeinek is szolgálására; majd reámutatva, hogy egyetemes érdekből is mily nagy szükség van a tanári egyesületek összejövetelcire, kívánja, hogy azokból, mint tűzhelyekből minél messzebb vigyék tagjai a nemzeti nevelés és tanítás áldásterjesztő szikráit, melyek világotlása öregbitse felekezetünk tisztességét is.

Utána a városi tanács megbízottja tek. Szikszay Dénes tanár úr, mint polgármester helyettes üdvözli tagjait, mint e város szeretettel fogadott vendégeit.

A megleghangú üdvözlések után dr. Nagy Zsigmond kartárs elösmerő szavakban kifejezett indítványára a gyűlés elrendeli istenitisztelestünk alkalmi imájának évkönyvünkbe való felvételét.

Következik a jegyzői jelentés. Az elmaradásukat igazoló tagtársak felemlítése után a vasúti kedvezménynek a felekezeti tanárok részére megadása végett tett intézkedéseket, majd a prot. tanárképzés kicsiny kezdeteként

létesített két 500 frtos stipendium ügyét ismerteti. Megemlékezik egyesületünknek a múlt évi gyűlés óta elhunyt tagjairól, s közöttük Tóth Sámuelnek, egyházi életünknek e rendkívüli munkásának emlékét melegen újítja fel; bejelenti az új tagokat s ilyenek megnyerésére a tagtársakat felhívja. Gyűlésünk az ügybuzgó jegyzőnek köszönetet mond. Aztán a pénztárnoki jelentéssel kapcsolatban a vizsgálóbizottságok kedvező jelentéseit veszi tudomásul. Ezek szerint az egyesület vagyona 4861 frt 01 kr. Tagsági díjban több mint 900 frt volt kivétel. Gyűlésünk köszönete mellett a pénztárnoknak 100 kor. tiszteletdíjat állandósított.

Ezek után eljutottunk a kitűzött értekezések felolvasásához. Elsőnek dr. Nagy Zsigmond debreceni kartárs értekezett „A modern nyelvek tanításáról” címmel, lényegében a német nyelvnek hazai középiskoláinkban való tanításával foglalkozott, annak különböző módszereit ismertette s közülök a követendő a közgyűlés egyetértő helyeslésével mutatta ki.

Majd dr. Ernyei István h.-m.-vásárhelyi tanár „Az iskola és az élet” címmel szellemesen értekezett és sok figyelemreméltó eszmét vetett fel s a latin nyelv tanítása és a túlterheltség kérdéseivel élénk vitát keltett, melyben gyűlésünk szerető rokonszenvvel fordult értekező jeles egyénisége felé. — Mind a két értekezést a legteljesebb elismerés jutalmazta s évkönyvünkben közzé fog tétetni.

Déli 1 órakor ebédre gyülekeztünk a vendéglői nagyteremben, mindnyájan az ev. ref. egyház vendégei valánk. Itt a fehér asztal mellett, jóízű eledel és pohárcsengések közepette, volt módunkban élvezni a szellemes tosztokat, melyekben az elismerés közéletünk kitünőségei iránt hamisítatlan lelkesedésben nyilatkozott meg. Ebéd után a főgymnasium szertárainak, városunk polgári fiu- és leányiskoláinak, az óvónőképezdének megtekintésére oszlottak szét a tanárok. Este 8 órakor pedig, városunk eleklő közönségével együtt, a tornacsarnokban gyülekeztek ismét a kitűzött hangverseny változatos műsorának élvezésére. És ez valóban élvezet volt. Az egyház vegyes énekkara — az előkelő közönség női és férfiai — kellemes és szabatos éneklése, a h.-m.-vásárhelyi már is hírneves „trio” művészi játéka, a m.-szigeti igazgató szellemes fölolvása igen-igen kedves szórakozást nyújtott. Később azután tánera perdült a fiatalság s jólesett látni közöttük a komoly munka férfiai közül is néhányat.

A második napon reggel 9 órakor folytattuk a tanácskozást. Elsőnek nt. Kiss József pápai theol. tanár nagy gonddal készített értekezését hallgattuk meg, fontosságához méltó figyelemmel. A tárgy: „Vallás tanítás a közép- és főiskolákban” volt. E tárgyat, a vallás-erkölesi nevelés sz. ügyét, gyűlésünk összesége elsőnek és közérdekűnek elismerve, annak művelését elsőrendű feladatául tűzte ki, a minthogy csakugyan „minden bölcsesség kezdete az Urnak félelme”, s csak ez lehet igaz alapja a tiszta erkölcsnek is. E nagy szakértelemmel írott értekezés nem vitát keltett, de áldásos megnyilatkozásokat hallatott a tanügy férfaitól; a végeredmény az lett, hogy ajánltassék a főtiszt. és mélt. konvent figyelmébe a középisk. vallás-erkölesi nevelés érdekében, hogy középiskoláinkban énekeink szövegei is tanítási feladatának felfejtésével azok tartalmának; aztán, hogy a római és görög régiségek, építészeti műremekek szemléltető képei mellett ott legyenek tanítástechnikánkban a protestantizmusnak, a reform. egyháztörténet dicső emlékezetű nagy alakjai is; egyszersmind kimondatott, hogy minden tanártestület, helyi viszonyaihoz mérten,

minden lehetőt tegyen meg a vallás-erkölesi nevelésnek az értekezés eszméi szerint való érvényesítésére.

Következett Bodnár Bertalan h.-m.-vásárhelyi tanár értekezése „A természettudományi tárgyak szerepe a középiskolában” címmel. Ismét egy oly kiváló tárgy, kiváló lelkes szaktanártól fejtegetve, mely részleteiben is megkapó, s modern irányú volta miatt élénk vitát keltő volt. Az értekezés lényege, hogy a természeti tantárgyakat az első osztályon kezdve, az egész gymnasiumon keresztül kellene tanítani; a klasszikusokkal való foglalkozás szűkebb térre szorításával. A vita igen élénk, de épen azért igen eszméletű és a jövőre tekintve, áldásos volt. — Mind a két értekezés évkönyvünk tartalmát fogja gazdagítani.

Ezekben kimerítettven gyűlésünk tárgysorozata, egyesületi elnök meleg szavakban köszönetet mond „azért a lekötözött vendégszeretetért”, melynek egyesületünk az egyháztól és várostól élvezett. Szavaira ismét elnök-lelkész felel bensőséggel, Isten áldását kérve egyesületünk működésére.

Egy órakor a fehér asztalnál a város vendégei valánk. S mint tegnap, úgy ma is felhangzottak a nemes-hangu tosztok, melyek természetök szerint midőn lelkesítenek, egyszersmind tanítanak is.

Igy folyt le tanáregyesülési összejövetelünk 2 napja, a komoly és felette tanulságos munka s az őszinte vendégszeretett szívéllyességei között. Hiszük, hogy vidéki kartársaink nemcsak páratlanul szép gymn. épületünk, gondozott és gazdag szertárainak, hanem a mi kartársi testvéries, bár külsőségeiben elég szűk korlátok között mozogható szeretetünknek is hatása alatt jó emlékek távoztak el körünkben.

## KÖZÉLETÜNK.

### Az egyházi fegyelemről.

(Felolvasatott a „Tiszavidéki lelkési kör” 1899 május 8-án, Istvándiban tartott értekezletén.)

(Folytatás.)

Hátra van még, tisztelt értekezlet, az előttem fekvő negyedik egyházfegyelmi javaslat. Időrendileg ez előbb került ugyan elébem a Zsigmondnál; de végülre hagytam azért, mert ez már egészen kész, életbe lépett s a gyakorlati élettel legszorosabban összefüggő, úgy szólván minden ízében annak talajából kisarjadtt szabályzat s mint ilyen részletesen és pedig örömmel foglalkozom. Örömmel különösen azért, mert jólesik látnom annak a lelkésztársunknak az egyházi közélet megnemesítésére irányuló törekvéseit s jólesik tudnom, hogy e szabályzatával az első közt lépvén a tett mezejére: sokakban fölébresztette az e téren munkakedvet, vagy legalább gondolkozóba ejtett többeket, a kik talán eddigelé még csak nem is gondoltak arra, hogy tenniük kellene valamit a vallás-erkölesi élet konszolidálására, az egyházi élet föllendítésére, virágzásba hozatalára.

Dicsérem Buj derék lelkipásztorát, a kit bár személyesen nem, de figyelemmel kísért tevékenysége után régen ösmerek; dicsérem Andrássi Kálmán lelkésztársunkat s büszke vagyok rá, hogy ilyenek akadnak soraink között, a kik nem béres szolgaként szolgálják a mi Urunkat, hanem szívők, lelkők, agyuk, minden nemes tehetségük kész fölhasználásával. Mert az övé az előttem fekvő, szóban forgó, — nem javaslat — de rájuk nézve már elfogadott kész kötelező egyházi szabályzat. A nyilvánosság elé bizonyára csak mint pro-

jectumot, exemplumot bocsátá, mintegy azt akarván mondani: „Ne csak beszéljétek már, hanem cselekedjétek is! Ime: mi már cselekedtünk is!” Nemesen, derékül, igaz, jóra való kálvinista keresztyénekül cselekedének. Természetesen akad a szabályzatban, a mi csupán csak a helyi viszonyok szerint van megalkotva; de ez inkább csak az anyagiak kezelésére vonatkozik, könnyen módosítható, sőt általánosságban majdnem mindenütt alkalmazható.

Tetszik nekem ez a szabályzat igazán. Nem köntörfalaz, nem legyen, nem nagyképűsködik, komplikált szervezetről nem beszél, nehézkes eljárást nem inaugurál, megjelöli röviden: mi nem illő, mi káros, mi veszedelmes s aztán ráhúzza, kimondja az ítéletet. Evangyeliomi — keresettség nélkül; szigorú — szeretetlenség nélkül; határozott — félelem nélkül; kálvinista — túlhajtás nélkül. Egyetlenegy kis Achilles-sarka van, a miről utóbb fogok megemlékezni.

Rövid, velős, szép bevezetés után az I-ső részben szól az *egyháztagokról*. Ezeknek kötelességei — úgy mond — elő vannak számlálva a bibliában és egyházi törvényeinkben (14—26. §-ok). Ezek alapján állapítja aztán meg a következőket:

Az Isten igéje nélkülözhetlen jó a keresztyén emberre nézve, tehát a templomot gyakorolnia *kell*; annál fogva különösen vasárnapon minden földi munkától meg is tartóztatja magát, hogy az ígét hallgathassa. A ki ezt nyomós ok nélkül elmulasztja, azt a presbiterek, majd a lelkész figyelmeztetik; ha ez nem használ: presbitéri gyűlés előtt megintetik, — ha ennek dacára kemény marad szive: tőle az egyház minden javai megvonatnak. Aztán szól a templomi magaviseletről; templom előtti csoportosulást, illetlenkedést nem tűr; a ki a templomban nem oda illően viseli magát, előbb lelkész, majd a presbitérium által intetik; ha ez nem használ: a templomból több-kevesebb időre kitiltatik, s ha még sem tér jó útra: tőle az egyház minden javai megvonatnak. Így jár a presbiterek, lelkész és presbitérium intelmei után az is, a ki az úri szt. vacsorát elhanyagolja, kevésbe veszi. Az úrvacsorázás végéig a kimenetelt — igen helyesen — nem szenvedheti. A templomi karba már az ismétlő iskolát végzettek sem engedi, nemhogy egyebeket. Kiterjed figyelme az öltözködésre; „a bolondos cifrázkodást” elítéli; a templomba menő „né emberek tetszésére nézzen, hanem Istennek, ki nem a ruházkodást, hanem a szíveket és veséket vizsgálja.”

II-ik részben szól a *családi életről*. A keresztyén szeretet fészket: a családot főképpen kell szeretni mindenkinnek. A vadházasságban élőket, vagy a kik polgári egybekelésöket az Úr előtt is meg nem szentelik, nem tartja az Úr nyája közé valóknak, azért nem is szól róluk. De szól a viszálykodásban élőkről. Az ilyeneket először a lelkész, majd a presbitérium „szeretettel oldozgassa a gonosz köteleiből, az Isten gyermekeinek erkölcsi szabadságára.” Ha fogamat nem mutatkozik: „úgy tekintetnek, mint a gyülekezettől elszakadt pogányok s tőlük minden egyházi javak megvonatnak.” Azok, a kik vegyesházasságra lépve, gyermekeiket eligérik, — nem tekintetnek a gyülekezethez tartozóknak, „velők minden vallásos összeköttetést megszakítunk — mondja a szabály a legszebb határozottsággal — és őket semmiféle egyházi javainkban nem részesítjük.” A gyermekek iskoláztatása szent kötelesség a szülékre nézve, „ha a mi egyházunkban — a mitől Isten őrizzen — ily szívtelen szülék tapasztaltatnának (a kik gyermekeiket nem iskoláztatnák), presbitérium elé hivandók s ha ennek kellő fogamatja nem lenne, egyházunk tagjai közé nem számláltatnák.”

III-ik részben szól az *egyháztanácsról*. Ennek 3 első pontja úgyszólván koronája az egész szabályzatnak. A gondnoki és presbitéri tisztet felibe kívánja emelni a köznapi mocsaras életnek; annál fogva megköveteli, hogy annak betöltői korcsmába semmiféle alkalommal ne menjenek. Erre kézírással is kötelezi őket; a ki kötelezettségét meg nem tartja, előbb presbiterialiter figyelmeztetve lesz, — ha ez nem használ: hivatalát veszti. Így jár az a presbiter vagy gondnok, a ki presbiter társai közt viszályt, háborúságot szít. A presbitérium tagjai lekötözik magukat, hogy családjukkal együtt példaadóan látogatják az Úr házat s másokat is hasonlóra serkentenek.

E rész 4. és 5. pontja alatt az egyházi pénzkezelést szabályozza, előttünk nem ösmeretlen módon. De kimondja, hogy: „könnyelmű, korcsmaszerető embernek kölcsön nem adatik.” A kölcsönkötvényt a felvevő felelősége is tartozik aláírni. Egyháztanács tagjai kezesek nem lehetnek, de kölcsönt 7%-ra, míg mások 8%-ra kapnak.

IV-ik részben az *egyházi javakról* szól. Elmondja, hogy az Úr Krisztus egyháza örök, romolhatatlan kincsek után törekszik ugyan, s ezeknek bírására igyekszik segíteni első sorban tagjait; de földi áldásokban is részesítheti őket. Részesíti is az egyház fekvőségeinek vagy tőkepénzeinek használatra bocsátásával; de ha rossz útra térnek s e rossz úton megmaradnak, az ilyen mű támogatást is föltétlenül megvonja tőlük. Végül elmondja, hogy „az egyház minden tagjai kötelesek kész szívvel engedelmeskedni az egyház törvényes előljárásiának, a presbitériumnak s az egyház és iskola javára célzó minden rendelkezéseit teljesíteni, szeretettel szolgálván az anyaszentegyháznak, mint jó fiak édes anyjoknak.

A ki pedig ez egyházi törvényeknek nem enged, az a hitet megtagadta és olyan lett, mint a pogány. Ezért mondja Pál apostol: „Hagyjuk pedig nektek, atyámfiai, a mi Urunk Jézus Krisztus neve által, hogy megvonjátok magatokat minden atyafitól, a ki rendetlenül viseli magát és nem az igaz tudomány szerint.” (Thess. III. 6.)

Eddig ez a fegyelmi szabályzat. Valóban énnekem úgy tetszik, olvasván: mintha csak a nagy *Kálvin* genfi szabályainak szelleme áramlana belőle felém. Hogy ez létesülhetett *Bujon!* Kialthatnak föl némelyek. Pedig ime. létesült. Az egyháztanács 1898 dec. 6 - 9. és 15-én tartott gyűlésében megvitatta elfogadta; az egyházi közgyűlés 1898 dec. 27-én minden pontjában helybenhagyta. elfogadta; 200 példányban kinyomatták s a gyülekezet tagjai között szétosztották, minek utána *Görömbei Péter* esperes 1899 január 31-én meg erősítette.

Mint már több ízben említettem: ez a szabály nekem tetszik s csak egy hibája van még, az, hogy csupán esperesi tekintély védi, erősíti. Az esperesi hivatal megerősítése — ha utólag az egyházmegye plenuma is hozzá nem járult ehhez — egymagában nem elég erősség §-os korunkban s megeshetik, hogy noha közegyetértéssel alkottatott s hagyatott helyben, az effektuális folyamán eszébe jut valamelyik *libertinusnak* kifogásolni kötelező voltát, s ha a felsőbb hatósági *exequatúra* hiányzik: papíron fog maradni könnyű szerrel az egész, de effektuálható nem lesz. Én csak ezt a gyöngéjét ösmertem ki, a mi azonban könnyű szerrel pótolható.

Am lehetnek sokan, a kik kifogásolni fogják általában a rajta átvonuló szellem miatt, a mely minden az egyházi élet szépsége és java ellen makacsul

szemben *intrasigens*, nem alkuvó, nem anyámasszony-módra sajnálkozó; bátor, önértetes föllépésű. A javítást megpróbálja; de ha nem rajta múlik a javulás, hanem a javítandón: ugyan miért gyötörje többé magát vele? Egyszerűen nem létezőnek tekinti; nem fenyegeti üres fenyegetésekkel, nem kinozza semmivel, — *csupán csak ignorálja*. És ha azt hinné valaki, hogy ebben az *ignoramusban* nincsen nagy erő, csalódnék. Mikor valakinek egy ember-océán közepette úgy kell élnie, hogy meg se látják, föl se veszik, olybá tekintik, mint egy nem létezőt: ennél erősebb korbács nem sujthatná. Lélektani kényszer vesz rajta erőt, mely bensejében addig zúzza, törli a dacot, míg el nem indul canossai útjára, míg ajkaira nem veszi a tékozló fiu töredelmes ígét: „Vétkeztem Atyám az ég ellen és te ellened, nem vagyok méltó, hogy gyermekednek nevezz.”

S nekem kiváltképpen az az erély, az az önértet tetszik e szabályban, mely az egész gyülekezet nevében szólva ekként nyilatkozik meg: „velök minden vallásos összeköttetést megszakítunk és őket semmiféle egyházi javainkban nem részesítjük.” Ezek az ígék mig egyfelől máris az egyházi javak, vallásos kincseink fölöttébb való becsben tartását jelentik, másfelől folyton növelik azoknak a kincseknek az értékét birlalóik szemében s ekként lehetetlen, hogy az azokat kiesinylők, megvetők lelkében lassanként föl ne költse előbb az érdeklődést, majd a becsérték felismerésére vezető óhaját, annakutána a vágyat azoknak a kincseknek a birlalása s a bennök való részesedés után.

Helyeslem, hogy fegyelmi ügyeinek elbírálásával nem kívánkozik kívülre a gyülekezet küszöbén. A gyülekezet küszöbén kívül levők már inkább csak aktaszerűleg bírálják az ügyeket, az eseteket s azt tarják a tudós jogszabályok alapján: „quod non est in actis, non est in mundo”, s így történik aztán, hogy az *alaki igazságot* fölibe helyezik az *anyagi igazságnak*, azaz: emezt nem bírják fölfedezni, mihelyt fölians aktákból nem olvashatják ki. Pedig a kik az életet ösmerjük, hány de hány esetet tudunk, hogy aktákkal igazolni nem lehet, noha megtörtént, készvalóság. Nem lehet pedig azért, mert az aktákat emberek gyártják; azok pedig, — ha érdekek úgy hozza magával, úgy követeli, jól tudják: hogyan kell gyártani az aktákat; viszont ha nyers hasznuk nem kínálkozik, avagy éppen nemtelen bosszú nem vezérli őket, jól ismerik s vajmi készek alkalmazni azt a jezsuita elvet: „ti fecisti: nega!” Napnál világosabban megcselekedett vagy átélt eseményeket elbeszélnek, elmondanak élőszóval; de mikor arra kerülne a sor, hogy aktaszerűleg igazolják azokat: letagadnak mindent a legszemérmetlenebbül. A gyülekezet jól ösmeri tagjait (kisebb gyülekezeteket értek); szeme előtt folynak az események; látja legtöbbször a mozgató erőket is: tanúja a különböző frázisoknak, azért legközvetlenebbül mondhat kritikát tagjai fölött.

Helyeslem, hogy taxative nem igyekezik fölsorolni a fegyelmi vétségeket, hanem kiindulási pontul mindjárt a templomot, a gyülekezeti élet föcsücsát veszi. Ha nincs is kizárva, hogy szorgalmas templomlátogató fegyelmi bottást ne kövessen el, de bizonyos, hogy a templomtól való elidegenedés költi erőre sokakban az erkölcsi elvadulás bürjánaít. A fa, ha nincs, a ki vadhajtásait nyesegetse, mégha nemes galy oltatott is belé: semmivé lesz; erőre kapnak az oldalsarjak, s elnyomják, majdan leszárasztják a növekedésnek indult nemesebb részt. Minálunk az Isten ígéje az az erős kertészkes, mely nem hagyja, hogy a vadhajtások égbe nőjenek; az ige hirdető a kertész s leghathatósabban a közélet

hullám-verésein messze túl magasló katedrából használhatja kertészkesét. A ki ez elől fut, a ki ezt kerüli, nem akar az szelid gyümölcsöket termő fává lenni.

A templomi magaviselet szabályozása aztán önként következik, s még inkább az úri szent vacsora után fölbreszteni a tiszta keresztyéni vágyódást. Az élet kenyere és itala utáni éhezés és szomjúhozás sok nemtelen vágy és kívánság csiráját pusztítja el s a ki megkövesedve, rendszeresen kerüli az Úrnak szent asztalát, nem várhatunk attól soha semminemű bensőséget, sziv szerinti vonzódást sem földi atyafiaihoz, sem égi Atyjához; szidalmakat, fajtalanságot, csalást, lopást, s több eféléket — igen.

F. Varga Lajos.

(Vége köv.)

## A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

### 70. A nánási ev. ref. egyház történelme.

(Folytatás.)

Leánytanító ezen korszakban 3 volt. Jellegük az évenkénti marasztás dacára állandó volt. A leányiskolák tanításán kívül, mint egy 1826-iki végzés bizonyítja, kötelességük vasárnaponként a katedrara véggelmenő székbe ülni, communiókor ők töltsenek a pohárba bort, míg a kántor az asztalhoz járul, addig egy tanító énekeljen a karban, vasárnaponként a begyülés alatt az első harangszó után ők olvassanak a katedraban.<sup>1</sup>

A katolikus gyermekek állandóan ki vannak tiltva a református iskolákból. Egy új-fehértói szüle nem akarja gyermekét plebanus elébe adni, hanem a nánási iskolába küldi. A plebanus rá ír az egyházra, hogy: „ha csak tőle engedelmet nem nyernek, nem szabad befogadni.”<sup>2</sup> 1839 okt. 4-én meg a helytartó-tanács ír rá az egyházkerületre, hogy ne merjenek katolikus gyermekeket református vallásban nevelni. (Különben is még 1798-ból való az a helytartó-tanácsi rendelet „proles catholicorum in locis, ubi scholae vernaculae et triviales catholicae prae-ter evangelicas existunt, ad has recipi nequir, sed ad scholas catholicas mittendas esse” = azon helyeken, a hol katolikus iskolák vannak a protestánsok kívül, ezekben nem szabad befogadni a katolikus gyermekeket.) Ha pedig mégis katolikus iskola hiányában protestáns iskolába küldetnek, óvakodni kell, hogy a gyermekek zsenge elméjébe idegen vallás ne iktattassék. Ha kath. gyermeket protestáns iskolába felvesznek, minden egyes esetet be kell jelenteni a katolikus papnak.<sup>3</sup>

Ezen korszakban az iskolában növendékek száma 1823-ban 368 fiu és 225 leány, összesen 593. A korszak végén 1848-ban fiu 390, leány 250, összesen 640. Természetes, hogy ezek mind 6—12 évesek.

A partikula növendékeinek száma 1809—1851/2-ig összesen 2199 volt és így átlag 50 jut egy-egy évre.<sup>4</sup>

### IV. Az egyház történelme 1849-től napjainkig.

Az egyház külső történelme.

A szabadságharc leveretése után alkotmányunk fölfüggesztetett, az ostromállapot kihirdetett, a magyar protestáns egyház pedig, mely az alkotmánynak mindig támasza volt, méltatlan üldöztetéseket szenvedett. Az osztrák csapatok parancsnokai azon lelkészeket, kik a

<sup>1</sup> Jegyzőkönyv II. 1826. jan. 22.

<sup>2</sup> Egyh. levéltár 1846/16.

<sup>3</sup> Alb. ecl. 1798. dec. 5.

<sup>4</sup> Bodnár: nánási gymn. tört. 10. l.

magyar kormány rendeleteit a szószezből felolvasták, börtönnel, botozással, néhol pedig kivégzéssel büntették.

A váradi katonai kerületi parancsnokság pedig ráparancsol a nánási papokra is, hogy a szószezből: „még egyszer és utoljára általános felhívást intézzenek a fegyverek és löszerek önkéntes, büntetés nélküli átadására, hasonlóul az ügynevezett Kossuth-jegyeknek büntetés nélküli beszolgáltatására”.<sup>1</sup>

B. Haynau 1850 febr. 10-én a protestánsok új egyházalkotmányát felfüggesztette. Ezután egyházi gyűléseket csak kormánybiztos jelenlétében tarthattak. Így a rövid életű képviselői alapon nyugvó egyházalkotmány megszűnt és felsőbb rendeletek: „az egyházi gyűléseket presbiteriális alakban visszahelyezik”. Az egyháznak pedig még ráadásul adományozni is kell elnyomói díesítésére: „az ismeretes Haynau-alapítványra”.<sup>2</sup>

A kegyetlensége mellett még vérig gúnyolni és sérteni tudó kormány elrendeli a protestáns papoknak, hogy „az 1849. márc. 4-én kegyelmesen engedélyezett birodalmi alkotmányának évnapja ünnepélyesen, vallásos szertartással, hálaadással „Téged Isten díesérünkkel és a felséges császár és király és uralkodó házért imádkozással utólagosan ünnepeltessék meg, bevértván erről a hivatalos tudósítás.” Jellemző sorokban számol be erről az egyházi jegyzőkönyv, mikor azt mondja: „a felsőbb rendeletnek egyházunkban folyó hó 17-én a felülőtti órákon közönséges istenisztelet alkalmával nagyszámú gyülekezet jelenlétében mindenben hiven és legerélyesebben elég tétetett”.<sup>3</sup>

A felsőbb rendelettel szemben követett ezen „erélyes elégtétel” bizonyítja, hogy nem valami szívből eredő: „Téged Isten díesérünk” hangzott el a nánási hívek ajkairól.

Sérelmek most már folytonosan szaporodnak. Rájok parancsolnak, hogy a hol katolikusok vannak többségben, minden zajos munkától tartózkodjanak, „ha pedig valamely munkának folytatása az események fonalán elkerülhetlenné válik, munkálkodásra való engedély az illető császári királyi politikai hatóságtól adatik, a hol pedig es. k. hatóság nincsen, a helybeli lelkész adja meg az engedélyt”.<sup>4</sup> A katolikus gyermekeket csak a plébánus engedélyével fogadhatják be iskoláikba, a protestáns papok az átteréseknél és a vegyes házasságból született gyermekek neveltetésénél tartásuk be a törvényeket.

Utóbbi rendelet azért volt bosszantó, mert a katolikus papság a törvényeket szabadon sérthette és a vegyes házasságra lépőktől bátran követelhetette és követelte is a reversalist. Sértő volt azon kormányrendelet is, hogy a megválasztott protestáns pap köteles volt bizonyítványát rövid életrajz kíséretében a helytartó tanácsnak felterjeszteni és hivatalukat csak azon esetben foglalhatták el, ha a helytartó tanácsnak nem volt ellenök kifogása.

1854-ben megszűnt ugyan az ostromállapot, de a protestáns egyház továbbra is kivételes állapotban maradt. Majd gr. Thun Leo vallásügyi miniszter némely protestáns lelkészek és tanítók meghallgatása után a protestáns egyház számára új alkotmánytervezetet készített és azt véleményadás végett az egyházkerületekhez küldte. A kerületek ellene nyilatkoztak és kérték a kormányt, hogy a protestáns egyház helyezettessék vissza az 1848 előtti állapotba és engedessék meg zsinat

tartása, hogy az egyházak ügyeit azon legjobb belátásuk szerint intézhessék.

A nánási ref. egyház is csatlakozik az egyházkerület kéréséhez, hogy: „egyházi és iskolai szervezet ügyében egyetemes zsinat tartását engedjék meg”.<sup>1</sup>

A bécsi kormány azonban nem enged, sőt 1859-ben kiadja az ügynevezett szeptemberi patenst, melyben a protestáns egyházi és iskolaügyet szabályozta és abban az állam részéről nagy pénzsegélyt ígért, de ezért cserébe az egyház autonómiáját követelte, amennyiben legfőbb kormányzói és bíraskodó hatóságul egy a fejedelem által kinevezendő főegyházi tanácsot (Ober-Kirchenrath) akart felállítani.

Mindenütt tiltakoznak a patens ellen. A nánási egyház is tiltakozik, mert „oly törvény és szervezet elfogadása által, mely részvete és befolyása nélkül jött létre, a biztosított jog teréről a bizonytalan kegy változó karjába magát nem vetheti”.<sup>2</sup> Enged az egyház az esperes felszólításának, midőn tiltakozását írásban is be-terjeszti.

Midőn a mozgalom a protestáns egyházban már veszélyessé kezd válni, a király 1860. május 15-én felfüggesztette a patenst és az egyházi gyűlések tartását megengedte, tehát a két protestáns egyház az 1848 előtti állapotba helyeztetett vissza. A patens felfüggesztése után a protestánsok hozzá fognak egyházi ügyeik rendezéséhez, egyházkerületi, majd egyetemes gyűléseket tartanak. Mikor pedig a magyar alkotmányt a koronázás ténye véglegesen biztosította, a protestánsok sorsa is meg volt peccéltelve. Az 1868: LIII t.-c. a viszonzóság tekintetében kedvező helyzetbe hozta a protestánsokat.

Ettől fogva nyilvánul a protestáns egyházban hatalmas fellendülés.

*Barcsa János,*  
h.-nánási gymn. tanár.

(Folyt. köv.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

— **Személyi hírek.** Főti-zt. *Kiss Aron* püspök úr családjával együtt az erdőbényei fürdőre utazott, hol három heti időt szándékozik tölteni; onnan Mallárházára fog menni nyári üdülésre, hogy aztán a szeptember havi munkálatokhoz megújult erővel kezdhesse. Vezérelje a Gondviselés szerencsésen, s hozza vissza megújodva szeretett ősz püspökünket. Ugyancsak az erdőbényei fürdőn keres üdülést *Balogh Ferenc* theol. akad. tanár is, s együtt távozott ft. püspök úrral. — *Elek Lajos* gymn. tanár, a gazdasági tanács jegyzője a nyári szünidőt Szilágymegyében, Tasnád-Szarvodon tölti. — *Sass Béla* theol. akadémiai, dr. *Buczoni Lajos* jogakadémiai, *Karai Sándor* főgymnasiumi, *Zimmermann Gyula* főreáliskolai tanárok családjakkal a Csicsói-Hargitára, — *Sinka Sándor* főgymn. igazgató, *K. Kiss József* főgymnasiumi, *Nagy József* tanítóképezdei tanárok pedig, kik közül utóbbi közelebb kiténő eredménnyel tette le a budapesti egyetemen a tanári alapvizsgát, Borszékre távoztak. Testben, lélekben felüdülve térjenek vissza közénk mindannyian!

— **Emlékezetes ünnepélyt** tartott a kassai ev. ref. egyház június 25-én, a 100 évvel ezelőtt végbement első püspöki látogatás emlékezetére. Az ünnepélyt a templomban *Kun Bertalan* püspök imája nyitotta meg, mely után *Révész Kálmán* esperes-lelkész alkami beszéde

<sup>1</sup> Egyh. levéltár 1850/30. sz.

<sup>2</sup> Jegyzőkönyv II. 1850 febr. 3. 9p.

<sup>3</sup> U. o. 1850. márc. 28.

<sup>4</sup> Egyh. levéltár 1856/2. sz.

<sup>1</sup> Jegyzőkönyv II. 1859 okt. okt. 30.

<sup>2</sup> U. o. 1859. nov. 2., 7p.

következett. Egyházi és világi előkelőségek, nagyszámú, jobbára intelligens tagokból álló közönség volt jelen. Kiváló érdekességet adott az ünnepélynek az, hogy felolvasták a 100 évvel ezelőtt tartott püspöki látogatás jegyzőkönyvét, mely sok érdekes adatot tartalmazott. Az imát és beszédet kifogják nyomtatni s így alkalma lesz az érdeklődőnek közelebről is megismerkedni a kassai egyház érdekes múltjával. Az ünnepélyt közébéd fejezte be, melyről a tiszáninneri egyházkerület nagyérdemű püspöke a rimaszombati gymnasium érettségi vizsgájára utazott el.

— **Dr. Medve Kálmán** helybeli ügyvéd és nagybirtokos édes anyja nevére és emlékezetére szép alapítványt tett tanítóképző-intézetünknel. Tíz darab alföldi takarékpénztári részvényt adott ugyanis át a nevezett intézet igazgatójának egy alapító oklevéllel, melyben úgy rendelkezik, hogy a részvények osztaléka évenként egy, esetleg két tanítóképezdei tanulónak adassék ki ösztöndíjjul. Elsőség illeti a szatmárvármegyei, ilyenek nem létében a biharvármegyei születésű árva és szegény tanulókat, ha a tanulásban jó eredményt mutatnak fel és jómagaviseletűek. A tanítóképző-intézeti igazgató bejelentette e szép alapítványt a tanárkarnak s a tanárkar meleg köszönettel és hálával fogadván a jótékony és lélekemelő tényét, intézkedett róla, hogy az alapító oklevél megőrzés végett a főiskolai levéltárba, a részvények és szelvényei az illetékes tényezők által a főiskolai pénztárba helyeztessenek el. E szép alapítvány, melyet egy világi ur tett szegény tanítóképző-intézeti tanulók részére, nemcsak abban a tekintetben érdemel kiváló figyelmet és elismerést, hogy az alapítványt tevő egyháza és annak iskolaügye iránti lángoló szeretetből és hűségéből eredvén, a jótékonyt összekötötte feledhetetlen jó édes anyja nevének és áldott emlékezetének megörökítésével, hanem különösen azért, mivel tanítóképző-intézetünk iránt, melynek mint még aránylag ifjú intézetnek eddigelé csak két külön ösztöndíj alapítványa van, egy világi férfit meleg rokonszenvének és elismerésének szép bizonyítéka.

— **Kehely-átadás Nagy-Bocskón.** Egyháziasságáról és áldozatkészségéről ismeretes özv. **Hegyi Mihályné** úrnő Debrecenben, értékes úrasztali kelyhet és tálcát adományozott a nagy-bocskói missiói egyháznak. A kegyeletes adomány átadását főt. **Kiss Aron** püspök úr vállalta magára s azt a szigeti érettségi vizsga felvétele után **Balogh Ferenc** ur kíséretében vitte véghez. Az ünnepély lefolyásáról szóló részletesebb tudósításunk térszűke miatt a jövő számra maradt.

— **Tíz éves találkozás.** Jól sikerült találkozásban vettek részt azok, kik főgymnasiumunkban 10 évvel ezelőtt tették le az érettségi vizsgát. A találkozás lefolyásáról jövő számunkban közlünk részletesebb tudósítást.

— **Halálozások.** Öszinte részvétellel vettük a hirt, hogy a debreceni ev. ref. egyház tanítói karának egyik érdemes tagja, **Lévay Lajos** meghalt. Haláláról kartársai a következő gyászjelentést adták ki: „Fájdalommal tudatjuk szeretett kartársunk **Lévay Lajos** debreceni ev. ref. tanítónak 40 évi áldásos tanítói működése után, életének 71-ik évében történt gyászos kimúltát. Megboldogult kartársunk hűt tetemei f. hó 3-án délután 3 órakor, a csapó-utcai leányiskolánál tartandó rövid ima után, a Kossuth-utcai temetőben fognak örök nyugalomra helyeztetni. Debrecen, 1899. július 2. A debreceni ev. ref. tanítótösvét. Áldás és béke poraira!”

Lapunk zártakor vettük s a legmélyebb részvétellel közöljük a lesújtó hírt **Csiky Lajosné**, szül. **Bészler Anna** úrnő haláláról. A szerető nőt és jó anyát hosszas szenvedéseitől váltotta meg a kérlelhetlen halál. Temetése f. hó 9-én, vasárnap délután 3 órakor lesz. A gyászoló férjet, a theologiai tanárt emelje fel Isten a maga vigasztaló szent lelkével, adjon erőt ő neki a boldogult árváinak rá nehezedő gondja, — enyhületet kartársai, barátai és tanítványai kiterjedt körének öszinte részvéte.

TARTALOMJEGYZÉK: Gondolatok Ritoók Zsigmond nézeti felett. Csánki Benjámín. — Tárca: Urvacsorai énekek. Barla Jenő. — Tanügy: A tiszántúli egyházker. tanárgyesület közgyűlése. — Közéletünk: Az egyházi fegyelemről. F. Varga Lajos. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 70. A nánási ev. ref. egyház története. Baresa János. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA**.  
Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos**.

### Pályázat tanítói állásokra.

A **hajdu-böszörményi** ev. ref. egyház pályázatot hirdet két tanítói és egy tanítónői állásra.

Fizetése férfi tanítónak egyik álláson: 550 frt készpénz az egyházpénztárából évnegyedenként előre fizetve és 120 frt lakbér, vagy az egyháztanács által bármikor kijelölt lakás, sorrendben történő előléptetésnél 3 öl tűzifa hazaszállítással; másik férfitanító fizetése: 400 frt készpénz évnegyedenként előre fizetve s 120 frt lakbér, vagy az egyháztanács által bármikor kijelölt lakás; a tanítónői állás fizetése: 400 frt készpénz évnegyedenként előre fizetve, 120 frt lakbér, vagy bármikor kijelölt lakás; mindenik állás után 50 frt ötödéves korpótlék jár.

Megválasztott tanítók s tanítónő mindenkor az egyháztanács, illetve az iskolaszék által kijelölt osztályt vagy esetleg osztályokat tartoznak tanítani, s költözöködségi költségre igényt az egyházzal szemben nem támaszthatnak.

Pályázati határidő **július 20.** Megválasztottak állásukat 1899. augusztus 20-án tartoznak elfoglalni.

Felszerelt kérvények **július 20-ig** alulirothoz adandók be.

Választottak egy évi sikeres működés után állandósíttatnak.

H.-Böszörmény, 1899. július 3.

**Szólnoky Gersson,**  
ref. lelkész, iskolaszéki elnök.

1—2

### Pályázat tanári állásra.

A **sárospataki** ev. ref. főgymnasiumban a magyar és latin nyelv tanításával összekötött **rendes tanári** állásra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak **első sorban** olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és latin nyelvből középiskolai tanári képesítettségük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 frt alapfizetés, 300 frt lakáspénz és öt évenként négy ízben emelkedő 100 frt korpótlék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18—20. A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez címzett kérvényeiket **folyó 1899. augusztus 10-ig a sárospataki ev. ref. főgymnasium igazgatóságához nyújtsák be.** A tanszék beöltése az 1899. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen

fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1899. október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznának, *másod sorban* pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül *ideiglenesen* megválasztott *segédtanár* évi fizetése 1000 frt lesz s állását 1899 szeptember 1-én tartozik elfoglalni.

Sárospatak, 1899. június 24.

2-2

*Szinyei Endre*, gymn. igazgató.

### Pályázat tanári állásokra.

A *m.-szigeti* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasiumnál

1. a *latin-görög nyelvi*,
2. a *latin-magyar nyelvi*,

3. a *rajstanári* tanszékre ezennel pályázat hirdettetik.

A latin-görög tanszék a nmélt. m. kir. vallás és közoktatási miniszter úr kinevezés útján, a másik két tanszék a főgymnasiumi kormányzó tanács választás útján tölti be.

A latin-görög tanár köteles lesz a latin és görög nyelvet heti 18—20 órán át, a latin-magyar tanár a latin és magyar nyelvet heti 18—20 órán, a rajztanár pedig a rajzoló geometriát, görögpótló rajzot és szépírást heti 20—22 órán át tanítani, azonkívül mindenik tanár — de csak a megszabott maximalis óraszámom belül — más rokon tárgyak tanítására is kötelezhető.

Mindhárom tanszék díjazása egyenként évi 1200 frt törzsfizetés, 200 frt lakér és a megfelelő 100—100 frtos ötödéves korpótlék. A törzsfizetés fokozatos előléptetéssel

1600 frtig emelkedhetik. Más tanintézeteknél alkalmazott pályázók magasabb fizetése a fenti tanszékeknel is megmarad.

Pályázhatnak tanári képesítéssel bíró ev. ref. vallású egyének; ha oklevéllel nem bíró tanár választatnék meg. vagy neveztetnek ki, ez 800 frt fizetés és 150 frt lakbérrel segédtanári minőségben alkalmaztatik. A pályázati kérvények, anyakönyvi kivonattal, a képesítést, eddigi tanári, esetleg irodalmi működést, valamint a katonai szolgálat teljesítését igazoló eredeti okmányokkal és életrajzi adatokkal fölszerelve, *f. év július 31-ig* alólirotthoz küldendők be. A latin-görög tanszékre pályázóknak kérvényeiket a nm. m. kir. vallás és közoktatási Miniszteriumhoz, a többieknek a m.-szigeti ev. ref. Lyceumi Kormányzó Tanácshoz kell címezniök.

Mindenik alkalmazandó tanár az orsz. tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja.

M.-Sziget, 1899. június 20.

2-2

*Héder János*,  
lyceumi h. felügyelő gondnok.

### Pályázat fitanitói állásra.

A *bihar-nagybajomi ev. ref. egyház* iskolájának 2—3-ik osztályú fitanitói állására pályázatot hirdet. Fizetés: 400 frt készpénz, havi előleges részletekben. Egy szobából és konyhából álló lakás. Pályázhatni *július 26-ig* a lelkészi hivatalhoz.

Bihar-Nagybajom, 1899. jun. 27.

2-2

*Révész Mihály*,  
ev. ref. lelkész.

# NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója  
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ezen legelterjedtebb és legjobb hírnévnek örvendő, az ország legnagyobb és legrégebb

## férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe,

tisztelettel tudomásul hozza, hogy a tavaszi idényre szükséges kész árukkal dusan el van látva s a nagytiszteletű urak b. pártfogását úgy, mint eddig továbbra is kéri.

Ruhák megrendelésre, mérték szerint is készítettnek.

☞ **Czégemre kérek figyelni!** ☞

NEUMANN M. czége 54 év előtt lett alapítva.